

Søndre Land kommune  
Hovsbakken 1  
2860 HOV

**Dato:** 13.11.2018  
**Saksref:** 201809298-2  
**Deres ref.:** BWH-10236/18  
**Side:** 1 / 1

**Vår saksbehandler:** Dag Terje Jenssen  
**Telefon:**  
**Mobil:** +47 91656226  
**E-post:** dag.terje.jenssen@banenor.no

### **Søndre Land kommune - uttalelse til høring og offentlig ettersyn av Klima- og Energiplan 2018-2028**

Vi viser til oversendelse datert 02.10.2018.

Det er positivt at kommunen gjennom Klima og Energiplan settes fokus på klimatilpasninger. Mer nedbør med større intensitet gir store utfordringer ved håndtering av overvann. Dette er viktig fokusområde for Bane NOR.

Med vennlig hilsen

Ragnhild Lien  
seksjonssjef  
Planavdelingen, Forvaltning og  
samfunnskontakt

Dag Terje Jenssen  
planlegger  
Planavdelingen, Forvaltning og  
samfunnskontakt

Dokumentet er godkjent elektronisk og sendes uten signatur



Fylkesmannen i Oppland

Søndre Land kommune  
Hovsbakken 1  
2860 Hov

Deres referanse 10236/18  
Vår referanse 2018/5986-3 421.3 JKA  
Saksbehandler Jørn Karlsen, tlf. 61 26 60 57  
Avdeling Miljøvernavdelingen

Dato 18.11.2018

## Høringsuttalelse til Klima og energiplan 2018-2028 i Søndre Land

Fylkesmannen i Oppland viser til Søndre Land kommune sin utsendelse av klima- og energiplan for 2018-2028 på høring den 2. oktober 2018. Fylkesmannen gir med dette sin uttalelse til planen.

**Det er positivt at Søndre Land kommune nå reviderer sin klima- og energiplan. Fylkesmannen vurderer at høringsforslaget gir et godt utgangspunkt for å gjennomføre tiltak og aktiviteter som vil gi kutt i klimagasser og redusert energibruk, men vil samtidig utfordre kommunen på å legge opp til ytterligere konkretisering av tiltak. Selve oppfølgingen av planen blir avgjørende for om man klarer å nå de ulike målsettingene. Kommunen legger opp til at det utarbeides styringssystemer for dette i de ulike enhetene. Det er ønskelig at denne oppfølgingen og rapporteringssystemet angis litt nærmere i planen.**

### Prosess og struktur

Det er bra at kommunen har evaluert sin 1. generasjon klima- og energiplan og benyttet erfaringene derfra inn i revisjonsarbeidet nå.

Det er svært positivt mhp. forankring og en bred tilnærming at kommunens ulike tjenestoområder/sektorer har vært direkte involvert i utarbeidelse av planen, både i prosjektgruppa og i referansegruppa. I planprogrammet var det skissert at også politikere, skole, næringsliv og innbyggere skulle involveres i planarbeidet, men dette er ikke beskrevet i høringsforslaget.

Planen løfter fram viktige satsingsområder som egne delkapitler, og dette er bra. På området «anskaffelser» kan kommunen bidra til vesentlige utslippskutt, og delkapitlet om dette burde derfor stått sammen med de andre temaene «transport», «landbruk» osv., og ikke der det er plassert i dokumentet i dag. For å gjøre planen mer lettlest kunne teksten vært strammet inn noen steder for å få løfte fram de gode hovedmomentene, samt at figurer kunne vært brukt mer – f. eks. ved framstillingen av utslippstall i kapittel 3.1 og 3.2..

### Mål, tiltak og gjennomføring

I kapittel 1.1.1. er mål for utslipp av klimagasser gjengitt. Her bør derfor også Lov om klimamål (Klimaloven) som trådte i kraft 1. januar 2018 gjengis.

Fylkesmannen vurderer at høringsforslaget gir et godt utgangspunkt for å gjennomføre tiltak og aktiviteter som vil gi kutt i klimagasser og redusert energibruk, men vil samtidig utfordre kommunen

på å legge opp til ytterligere konkretisering av tiltak. Vi sikter da særlig til om kommunen kan forsterke og/eller konkretisere ordlyden for enkelte tiltak i planen, selv om vi ser at det for enkelte moment er vanskelig å gå lengre enn «å arbeide for» o.lign. ut fra bl. a. myndighetsområde. Handlingsdelen i nylig reviderte planer i andre kommuner, klimasidene på miljøstatus.no, prosjekter fra ulike sektorer (eks klimasmartlandbruk.no) osv. er aktuelle for vurderinger av egnethet i Søndre Land.

Selve oppfølgingen av planen blir avgjørende for om man klarer å nå de ulike målsettingene. Erfaringsmessig har mange tiltak i tidligere klima- og energiplaner i landet ikke blitt gjennomført. I den forbindelse vil vi framheve at det er svært viktig at det innarbeides gode interne systemer for aktiv oppfølging og etterspørring/rapportering knyttet til handlingsdelen, samt kobling til kommunens øvrige planer for å nå målsettingene i klima- og energiplanen. Det er derfor positivt at kommunen omtaler koblingen til arealplanarbeidet.

Det er positivt mhp. oppfølgingen av planen at kommunen har angitt ansvarlige for de ulike tiltakene i handlingsdelen. Tidspunkt for planlagt gjennomføring bør angis så langt det lar seg gjøre. Det er bra at kommunen legger opp til å innføre bruk av beregningsverktøy for kartlegging av klimautslipp, energibruk og besparelser/gevinst (v/teknisk drift). Bruk av indikatorer på tiltak i handlingsdelen kan også vurderes for å legge til rette for evaluering av måloppnåelse på en god måte. Det er litt uklart for oss i hvilket omfang kommunen legger opp til å utarbeide klimaregnskap.

I planen legges det opp til at det som ønskes oppnådd gjennom tiltak i klima- og energiplanen skal innarbeides i de ulike tjenesteområdenes og avdelingenes styringsdokumenter. Alle enheter/områder skal etablere et internt system hvor vedtatte tiltak og mål jevnlig evalueres og rapporteres. Det er bra at kommunen vil ha fokus på dette, da det er viktig for graden av gjennomføring. Enkelte kommuner i Oppland legger opp til en årlig rapportering om status for oppfølging av energi- og klimaplanen, hvor status beskrives i kommunes årsmelding og presenteres for kommunestyret. Vi vil anbefale en slik rapportering og kobling til politisk nivå i tillegg.

#### **Annet**

Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging har vært under revisjon, som kommunen skriver i planen. Disse reviderte planretningslinjene er nå fastsatt og omfatter klima- og energiplanlegging og klimatilpasning. Omtalen bør derfor oppdateres i teksten (i kap. 1.1.1 og 9).

Vi har ikke gått detaljert inn i tallgrunnlaget som er presentert, men utslippene i jordbrukssektoren stod for 43 % av klimagassutslippene i Oppland i 2016 (jf. miljøstatus.no), og ikke 20 % som det står i dokumentet. I kap. 8.2 om klimaendring bør det spesifiseres at endringene som angis i klimaprofilen for Oppland fra Norsk klimaservicesenter gjelder for perioden 1971-2000 til 2071-2100.

Med hilsen

Vebjørn Knarrum e.f.  
avdelingsdirektør

Jørn Karlsen  
fagdirektør

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift.



Norges  
vassdrags- og  
energidirektorat

SØNDRE LAND KOMMUNE  
Hovsbakken 1  
2860 HOV

Vår dato: 20.11.2018  
Vår ref.: 201703978-7  
Arkiv: 323  
Deres dato: 02.10.2018  
Deres ref.:

Saksbehandler:  
Kristin Selvik

## NVEs uttalelse - Høring / Offentlig ettersyn - Klima og energiplan 2018 - 2028, Søndre Land kommune, Oppland

Vi viser til brev av 02.10.2018 og beklager at fristen er blitt overskredet med 2 dager.

NVE mener det er positivt at kommunen har utarbeidet en egen klima- og energiplan. Planen tar opp viktige tema med betydning for å redusere utslipp av klimagasser og sikre mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging. I tillegg til problematikk knyttet opp mot klimaendringer og klimatilpasning og utfordringer knyttet til dette i forhold til bl.a. flom og skred.

Klima- og energiplanen bør sees i sammenheng med andre forhold som direkte berører kommunen i klima- og energispørsmål. Dette gjelder spesielt områdekonsesjonærenes plikt til å utarbeide lokale energiutredninger og invitere kommunen til energiutredningsmøte, bygningseieres plikt til å energimerke sine boliger og bygninger, og plikten til å gjennomføre energivurdering av tekniske anlegg i bygninger. Disse pliktene er hjemlet i energiloven.

### Energi

Energilovens forskrift om energiutredninger (FOR-2008-06-02-545) pålegger områdekonsesjonæren (nettselskapet) å utarbeide en utredning og avholde et energiutredningsmøte annet hvert år for kommunene innenfor sitt konsesjonsområde. Hovedmålgruppen for energiutredningene er kommunene, men også andre energiaktører i kommunen vil kunne ha nytte av utredningene.

Forskriften stiller følgende krav til innhold i den lokale energiutredningen:

*" Energiutredningen skal beskrive dagens energisystem og energisammensetningen i kommunen med statistikk for produksjon, overføring og stasjonær bruk av energi, fordelt på ulike energibærere og brukergrupper.*

*Energiutredningen skal inneholde en beskrivelse av forventet fremtidig stasjonær energietterspørsel i kommunen, fordelt på ulike energibærere og brukergrupper. Utredningen skal også påpeke muligheter for energieffektivisering, energisparing og energiomlegging gjennom konkrete prosjekter og tiltak.*

E-post: nve@nve.no, Postboks 5091, Majorstuen, 0301 OSLO. Telefon: 09575, Internett: www.nve.no

Org.nr.: NO 970 205 039 MVA Bankkonto: 7694 05 08971

Hovedkontor  
Middelthunsgate 29  
Postboks 5091, Majorstuen  
0301 OSLO

Region Midt-Norge  
Abels gate 9  
7030 TRONDHEIM

Region Nord  
Kongens gate 14-18  
8514 NARVIK

Region Sør  
Anton Jenssensgate 7  
Postboks 2124  
3103 TØNSBERG

Region Vest  
Naustdalsvegen. 1B  
6800 FØRDE

Region Øst  
Vangsvæien 73  
Postboks 4223  
2307 HAMAR

*Energiutredningen skal beskrive de mest aktuelle energiløsninger for områder i kommunen med forventet vesentlig endring i energietterspørselen.*

*Energibruken i kommunal virksomhet skal så langt mulig presenteres separat."*

NVE anbefaler kommunen å involvere seg i energiutredningsprosessen.

Nettselskapet er etter samme forskrift pålagt å avholde et energiutredningsmøte annet hvert år der kommunen og andre energiaktører skal inviteres. På møtet kan utbyggere, næringsliv, skog- og grunneiere, konsesjonærer, kommuneansatte, foreninger og andre interesserte, møtes for å diskutere eventuelle utbyggingsplaner, tiltak for energieffektivisering og energisparing, og koordinering med kommunens klima- og energiplanlegging. NVE anbefaler at kommunen griper muligheten til å delta i disse møtene der hensikten er å få i gang en dialog om fremtidige energiløsninger i kommunen.

Forskriften om energieffektivitet i bygninger (FOR-2009-12-18-1665) trådte i kraft 1. januar 2010. Her er beskrevet bygningseiers plikt til å gjennomføre energimerking av alle bygninger og boliger ved nybygg, salg og utleie. Yrkesbygninger over 1000 kvm skal alltid ha gyldig energiattest. Energimerking av boliger kan skje ved en enkel selvangivelse, mens energimerking av yrkesbygg krever kompetanse.

Forskriften pålegger også eiere av kjelanlegg, fyrt med fossilt brensel, med effekt over 20 kW, å gjennomføre regelmessig energivurdering. Tilsvarende er det krav om engangs energivurdering av alle varmeanlegg med kjel av nevnte størrelse og alder mer enn 15 år. Og endelig skal alle klimaanlegg med effekt over 12 kW energivurderes regelmessig.

Energimerking og energivurdering er virkemidler til å få frem mer informasjon om energistandarden og mulighetene til å forbedre denne i bygninger. Informasjonen skal gi økt interesse for å gjennomføre energieffektiviserende tiltak. Mer informasjon finnes på [www.energimerking.no](http://www.energimerking.no).

### **Klimatilpasning**

Med henvisning til St.meld. nr. 26 (2006-2007) "Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand", St.meld. nr. 22 (2007-2008) "Samfunnsikkerhet" og ny plan- og bygningslov, vil NVE peke på at kommunenes arealplanlegging skal bidra til å redusere klimaendringenes trussel mot liv, helse og materielle verdier. I et endret klima er det grunn til å ha spesiell aktsomhet mot flom-, erosjons- og skredutsatte områder, kartlegge hvor slike områder er, avmerke dem som hensynssoner på plankartet og vurdere avbøtende tiltak. Vi viser i den sammenheng til NVEs retningslinjer nr. 2/2011 «Flaum- og skredfare i arealplanar» (rev.2014), NVEs internettsider [www.nve.no](http://www.nve.no) og Teknisk forskrift til plan- og bygningsloven (TEK)

De største utfordringen i klimatilpasningsarbeidet er etter NVEs oppfatning knyttet til økte flommer særlig i små vassdrag, økt erosjon, massetransport og flomskred i bratte vassdrag, jordskred og hyppigere og større nedbørsflommer som følge av styrtregn. Kommunen bør legge en føre-var holdning til grunn for sin arealplanlegging, som tar hensyn til disse farene. Overvannshåndtering i tettbygde arealer er også et aktuelt tema. Her vises det til «Norsk Vann rapport 162/2008: Veiledning i klimatilpasset overvannshåndtering».

Vi ønsker lykke til i det videre arbeidet.

Med hilsen



Paul Christen Røhr  
fung. regionsjef

Kristin Selvik  
rådgiver

*Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.*

Vedlegg: -



SØNDRE LAND KOMMUNE  
Hovsbakken 1  
2860 HOV

Vår ref.: 201705492-11  
Deres ref.:

Lillehammer, 5. november 2018

## **KLIMA - OG ENERGIPLAN 2018 - 2028 HØRING OG OFFENTLIG ETTERSYN - SØNDRE LAND KOMMUNE**

Vi har mottatt Klima- og energiplan 2018-2028 for Søndre Land kommune for høring og offentlig ettersyn, i brev datert 02.10.2018.

Forslag til Klima- og energiplan er oversiktlig og gjennomarbeidet. Vi synes kommunen redegjør godt for konteksten rundt en klima- og miljøplan, både på globalt, nasjonalt og ikke minst lokalt nivå. Kommunen virker å ha en god og pragmatisk forståelse av både utfordringer og ressurser når det gjelder klima og miljø i Søndre Land.

Handlingsprogrammet konkretiserer aktuelle tiltak, når det gjelder innhold og ansvar for gjennomføring. Det kunne vært fint med tidsrammer og kostnader i tillegg.

Vi mener at forslag til Klima- og energiplanen vil være et godt styringsdokument for kommunen, både for framtidig drift av kommunale virksomheter og som et beslutningsgrunnlag innenfor blant annet arealforvaltning.

Vi har ingen vesentlige merknader til planforslaget.

Wibeke Børresen Gropen  
Teamleder, plan og miljø

Kristin Loe Kjelstad  
Fylkeskonservator

*Brevet er godkjent elektronisk og sendes uten underskrift iht. interne rutiner.*

**Postadresse:**  
Postboks 988  
2626 LILLEHAMMER  
**Org. nr:** 961382335

**Besøksadresse:**  
Kirkegt. 76, Lillehammer  
**Bankkonto:** 2000 09 50018  
**E-post:** postmottak@oppland.org

**Saksbehandler:**  
Elisabeth Winsents  
**Telefon:**  
**E-post:** Elisabeth.Winsents@oppland.org

Godkjent signert

Kopi til: FYLKESMANNEN I OPPLAND, Postboks 987, 2604 LILLEHAMMER  
STATENS VEGVESEN REGION ØST LILLEHAMMER KONTORSTED, Postboks 1010, 2605  
LILLEHAMMER  
NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT (NVE) REGION ØST, Postboks 4223,  
2307 HAMAR



**Fra:** Stang Yngve Granum <yngve.stang@vegvesen.no>  
**Sendt:** 11. oktober 2018 12:39  
**Til:** epost  
**Emne:** 18/215938-1 - KLIMA - OG ENERGIPLAN 2018 - 2028 - Søndre Land - høring og offentlig ettersyn

Vi viser til klima- og energiplan som nå er på høring.

Statens vegvesen har ingen merknader til planen.

Med hilsen  
Yngve Granum Stang

Seksjon: Plan og trafikk Oppland  
Postadresse: Statens vegvesen Region øst, Postboks 1010 Nordre Ål, 2605 LILLEHAMMER  
Besøksadresse: Storgt. 12, GJØVIK  
Telefon: +47 61137211 Mobil: +47 90209059 e-post/Skype: [yngve.stang@vegvesen.no](mailto:yngve.stang@vegvesen.no) <http://www.vegvesen.no> e-post: [firmapost-ost@vegvesen.no](mailto:firmapost-ost@vegvesen.no)

Tenk miljø - spar papir. Trenger du å skrive ut denne e-posten?

-----Opprinnelig melding-----

**Fra:** Søndre Land kommune [<mailto:epost@sondre-land.kommune.no>]  
**Sendt:** 2. oktober 2018 14:40  
**Til:** Firmapost-øst <[firmapost-ost@vegvesen.no](mailto:firmapost-ost@vegvesen.no)>  
**Emne:** KLIMA - OG ENERGIPLAN 2018 - 2028 HØRING OG OFFENTLIG ETTERSYN

VÅR REFERANSE: Saksnr: 17/844-30 Løpenr: 10236/18 Deres ref.: Hei Sender over dokument fra Søndre Land kommune. Tekstdokumentet ligger ved som en tekstfil.  
Med vennlig hilsen : Bjørg Wenche Horn  
Arealforvaltning



HORISONT

Søndre Land kommune  
Hovsbakken 1,  
2860 Hov  
Att Bjørg Wenche Horn

Vår ref.: Stgi

Gjøvik, 03.10.18

## KLIMA - OG ENERGIPLAN 2018 - 2028 HØRING OG OFFENTLIG ETTERSYN

Deres referanse: Saksnr: 17/844-30 Løpenr: 10236/18

Vi viser til ovennevnte sak med tilhørende referanse nr. og kommer med følgende innspill:

**Ref. pkt 4.7 Avfallshåndtering og spesielt med hensyn til landbruksplast kommer vi her med en presisering.**

Du kan levere følgende typer landbruksplast hos Horisont Miljøpark i Dalborgmarka:

Rundballefolie: Hvit og farget. Sorteres.

PP-sekk: Storsekker, gjødselsekker og såkornsekker. PP-sekker skal sorteres etter farge ved levering.

Solfangerfolie: Solfangerfolie og plansilofilm.

Fiberduk

Ved Kraby miljøstasjon tar vi imot kun landbruksfolie og pp-sekker.

Oljekanner tar vi ikke imot i returordningen. Dette pga. tilsøling av annen plast da oljekanner ikke vil bli helt tomme. Oljekanner leveres som restavfall med avgift. Dryppvanningsrør, rundballenett og stropper leveres også som restavfall.

Med tanke på gjenvinningen ønsker vi at landbruksplasten er så ren og fri for forurensninger som mulig. Plasten må sorteres på anlegget.

Horisont har en avtale med Grønt Punkt om innsamling av landbruksplast. Grønt Punkt administrerer returordningen. Finansieringen sikres gjennom at Grønt Punkt krever inn et vederlag fra forhandlere og produsenter av plastemballasje basert på antall kilo plast de selger.

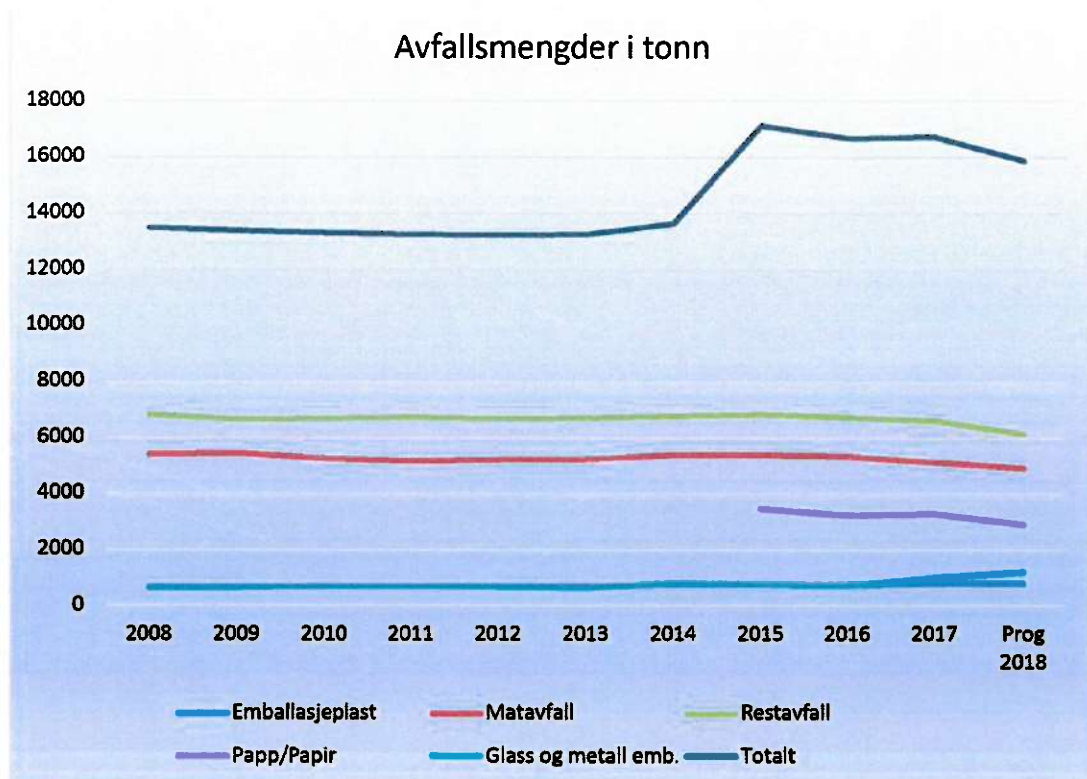
Når det gjelder innsamlet husholdningsavfall i vår region så er det svært små variasjoner de siste 10 år. Vi har i denne perioden ingen signifikant økning. Der hvor vi har en økning det er på





HORISONT

innsamlet glass og metall emballasje. Vi ser dette veldig tydelig etter at en enhetlig innsamlingsløsning ble gjennomført i vår region i 2017 hvor alle husstander fikk egen beholder for denne fraksjonen, glass og metallemballasje. Denne endringen var helt i tråd med våre forventninger. Det kan antas med stor sikkerhet at den økte mengden glass og metallemballasje er sortert ut fra restavfall i husholdningene. Også dette i henhold til våre forventninger.



### 6.3 Bioenergi

Bør kanskje nevnes at Horisont Miljøpark IKS foretar innhenting av husholdningsavfall med nye og moderne biler som benytter biogass istedenfor diesel. Biogassen er produsert av innsamlet matavfall i regionen og prosesseres ved Mjøsanlegget AS på Roverudmyra ved Lillehammer. Horisont Miljøpark IKS har en eierandel i dette anlegg på ca. 25%

### 7.2 Energiproduksjon lokalt

Deponigass : energiutnyttelse av deponigass fra avfall gjennom regionsamarbeidet Gjøvik Land Toten ved Dalbergmarka-Horisont Miljøpark på Gjøvik





HORISONT

Håper dette kan være gode innspill i deres videre arbeide.

Med vennlig hilsen

Stein Giæver  
Administrerende direktør



## KLIMA- OG ENERGIPLAN FOR SØNDRE LAND KOMMUNE 2018 – 2028

### MERKNADER TIL HØRINGSFORSLAG FRA SØNDRE LAND JEGER-OG FISKERFORENING (SLJFF)

SLJFF har lest forslaget med stor interesse.

Vi ser planens store bidrag til arbeidet med å opprettholde og verne klimaet og en ren og mest mulig uberørt natur.

I innledningen (s 7) står det om betydningen av et bredt og bevisst engasjement rundt kommunens klima- og energiplan. Vi er enige i dette og vil støtte de ulike fagmiljøene som systematisk arbeider med planen.

I forbindelse med utslipp av klimagasser (pkt 3.29), bør en vel ikke glemme utslipp (og støy) fra motorisert ferdsel – til dels helt unødvendig - i utmark og på vann/vassdrag. Her har kommunen adgang til å innføre restriksjoner. Overgang til bruk av el-motorer er ofte et godt alternativ.

I punktet om arealforvaltning (4.4) siteres det fra kommuneplanen der boligbygging skal styres mot fortetting og utvidelse av eksisterende bo-områder i stedet for spredt bebyggelse. SLJFF er i prinsippet enig i dette. Spredt bolig- og hyttebygging bidrar til å stykke opp skog og annen utmark og således redusere/innsnevre viltbiotoper samt mulighetene til å ferdes fritt i naturen.

SLJFF mener det er riktig med foryngelse av skogen (pkt 4.5.1), men for å bevare det biologiske mangfoldet, må visse typer gammel skog vernes.

Det er også viktig å bevare myrer og andre våtmarksområder og miljøet der. Slike områder bidrar blant annet i stor grad til å begrense flom.

Vi merker oss det som er skrevet om produktive løvskog og bruk av de rette treslag. Dette gir gode biotoper for flere typer vilt, blant annet hjortevilt.

I punkt 4.5.2 jordbruk er det nevnt kontroll med blant annet gjødsellager, sprøytemidler og erosjon og avrenning til vassdrag. Vi vurderer en slik kontroll som meget viktig, ikke minst for å unngå forurensning og overgjødning av elver og vatn.

Økende avfallsmengde representerer en økende trussel mot naturen og livet der. Vi støtter derfor en restriktiv og effektiv avfallshåndtering (pkt 4.7).

Våre medlemmer opplever dessverre fra tid til annen å finne avfall/søppel som er henlagt ute i naturen. Vi mener det er viktig å reagere strengt mot slik oppførsel.

I pkt 4.8 nevnes de utfordringer og barrierer en møter ved gjennomføring av miljøtiltak. Dette er noe som vi natur- og miljøorganisasjoner dessverre ofte møter. Det kreves pågangsmot når en skal bekjempe slike utfordringer. Vi slutter oss til det som er skrevet i høringsutkastet.

Holdningsarbeid (pkt 4.10) er nødvendig i alt natur- og miljøarbeid.

Særlig er det viktig å rette arbeidet mot skolen. Barn/unge har i utgangspunktet ikke så mange fordommer og motforestillinger som de eldre har.

Noen av oss som er medlemmer i SLJFF har nå i flere år deltatt aktivt i en ekskursjon for elever ved videregående skoler. Ekskursjonen holdes i Dokka-deltaet.

Mye av tiden blir benyttet til informasjon om natur, miljø og miljøforvaltning.

Vi merker oss at dette er stoff som vekker interesse og gehør.

I oversikten over gjennomførte tiltak i Søndre Land (pkt 5) har vi spesielt merket oss underpunktene 3, skogdag for ungdomsskoleelever og 18, registrering av nedgravde oljetanker. Vi forutsetter at registrering av tanker også omfatter kvalitetskontroll.

SLJFF støtter en miljøvennlig energiproduksjon (pkt 7). Denne bør imidlertid bli gjennomført på en skånsom måte. Eventuelt bør natur- og miljøorganisasjoner tas med på råd.

Vi slutter oss helt til visjonen som er skissert i pkt 13 – den er helt i vår ånd.



## Naturvernforbundet i Gjøvik Toten Land

Søndre Land kommune  
Hovsbakken 1  
2860 Hov

Gjøvik 18.11.2018

### **Forslag til Klima- og energiplan for Søndre Land kommune – uttalelse fra Naturvernforbundet i Gjøvik-Toten-Land**

Naturvernforbundet i Gjøvik–Toten–Land har gjort seg kjent med forslaget til Klima- og energiplan for Søndre Land kommune, og vil avgi følgende uttalelse:

Vi vil rose prosjektgruppa for i kapitlene 1 og 3 å ha laget en fylldig og god oversikt over saksområder knytta til klimaproblematikken, både med hensyn til nasjonale og internasjonale føringer, og situasjonen når det gjelder utslipp nasjonalt og i Søndre Land.

Det samme gjelder til en viss grad kapittel 4, som drøfter både situasjonen og framtidige utfordringer og muligheter innenfor de ulike sektorene. Flere av underkapitlene har imidlertid preg av generell drøfting, uten at en peker i retning av konkrete tiltak. I de kapitlene som er mer tiltaksrettet, merker vi oss også at en fremdeles er på det stadiet at mange av tiltakene har preg av kartlegging, planlegging og beregninger. I og med at kommunen har hatt en klimaplan siden 2011, kunne en kanskje forventet at mye av det arbeidet var unnagjort. Her – som på de fleste andre områder – gjelder likevel ordtaket ”bedre seint enn aldri”. Men som det har blitt mer og mer klart, ikke minst gjennom den siste FN-rapporten om klimautviklingen, er det nå et påtrengende behov for å komme over i en handlingsfase.

Her vil vi også passe på å berømme ambisjonene som er lagt inn i Hovli-prosjektet m.h.t. klima- og miljøprofil.

Lista i kapittel 5 over gjennomførte tiltak er lang. Selv om mange av tiltakene har begrenset effekt i klimasammenheng, viser den likevel at kommunen – på tross av manglende klima- og miljørådgiver – har med seg en bevissthet nødvendigheten av en miljøinnsats. Imidlertid er det en svakhet at det fullstendig mangler estimater av hvilken klimaeffekt tiltakene har hatt.



## Naturvernforbundet i Gjøvik Toten Land

Kapittel 6: Hvis det er riktig at det har vært en nedgang i strømforbruk i S. Land på 30 GWh (fra 120 til 90?) siden 2008, framstår dette som ganske imponerende, og viser at tiltakene som er gjort, må ha hatt effekt!

Kapittel 7, Ressursgrunnlag: – Det kan vel ikke være mulig at det i Søndre Land er et potensiale for utbygging av 32 TWh fornybar energi, tilsvarende ca 22 % av Norges totale, nåværende produksjon?

Kapitlene 8 (Framskrivning), 9 (Klimatilpasning) og 10 (ROS-analyse og beredskapsplan) framstår i stor grad som relativt generell bakgrunnsinformasjon. Vi setter spørsmålsteget ved om det er hensiktsmessig å ha dette med i selve Klima- og energiplanen, og om det ikke eventuelt burde vært plassert i en egen bolk med nettopp den type informasjon. Det kunne vært gjort i form av et vedlegg til selve klimaplanen, som etter vår mening bør konsentrere seg mest mulig om den aktuelle situasjonen i Søndre Land, og hvilke tiltak det er aktuelt å iverksette. Mye av informasjonen gitt i tidligere kapitler kunne også med fordel ha vært plassert i et slikt vedlegg, etter vår mening.

Kapittel 11, Hovedmål: Målet som antydes – 20 % reduksjon fra 2016 til 2028 – er kanskje høyt nok når en ser det som et resultat av kommunens politikk alene. Sammen med resultatene av statlig og fylkeskommunal politikk bør en imidlertid nå betraktelig lenger innen 2028, sett i lys av myndighetenes løfte om en reduksjon på 40 % innen 2030, regnet fra situasjonen i 1990. Og sett i lys av den nylige FN-rapporten som forteller hva som vil være nødvendig for å holde temperaturstigningen på 1,5 grader eller mindre.

Kapittel 12 inneholder viktig informasjon. Igjen kan en spørre om ikke innholdet i dette kapitlet heller burde kommet som del av et vedlegg, eller i alle fall ikke mellom de respektive kapitlene for Mål (kap 11) og Tiltak (kap 14), da disse hører svært nøye sammen.

Kapittel 14 har tittelen Mål og tiltak. Slik vi ser det, er det imidlertid bare tiltakene som er listet her. En kan selvfølgelig si at målet ligger i gjennomføringen, men da burde det i det minste ha vært satt en frist, og eventuelt også en forventet effekt av tiltaket.

**Den største svakheten ved dette ytterst viktige kapitlet synes å være mangel på tidsfrister for når tiltakene skal være gjennomført.** Å si at alt skal være gjort innen 2028, holder ikke. Da er vi redd for at en ved neste korsveg trekker samme konklusjon som i dag, nemlig at det ikke har vært tilstrekkelig trykk på at tiltakene blir gjennomført.

For øvrig synes det som om tiltakene har for sterkt preg av å være utredninger, informasjon, avtaler og undersøkelser, samt vage formuleringer som at en skal "arbeide for ...". Få av punktene varsler om konkret, utslippsreducerende handling.

Det er også en stor svakhet at det ikke på noen tiltak finnes estimater av hvilken effekt tiltaket vil ha på utslipp av klimagasser.





## **Naturvernforbundet i Gjøvik Toten Land**

**Vår hovedkonklusjon** er at utkastet til klima- og energiplan er for svakt når det gjelder konkretisering av reelle tiltak, frister for når tiltakene skal være gjennomført og estimater for hvilken effekt tiltakene vil ha.

Vi ønsker lykke til med det videre arbeidet med planen!

Med vennlig hilsen

Bjørn Frøsaker  
Leder, Naturvernforbundet GTL

Paul Lindviksmoen  
Styremedlem



Til:  
Søndre Land kommune  
Hovsbakken 8  
2860 Hov  
[epost@sondre-land.kommune.no](mailto:epost@sondre-land.kommune.no)

Hov 18. november 2018

Deres ref: BWH-10236/18

## Høringssvar til forslag til KLIMA - OG ENERGIPLAN for Søndre Land kommune 2018 - 2028

Viser til høringsbrev med oversendelse av forslag til *KLIMA - OG ENERGIPLAN for Søndre Land kommune 2018 – 2028*.

Søndre Land bondelag har sendt planforslaget til Næringspolitisk avdeling i Norges bondelag. Vårt høringssvar er basert på tilbakemeldingen fra nevnte avdeling.

Det er en omfattende og sektorovergripende plan. Det er viktig at oppfølgingen av tiltak i planen blir forankret i sektorene som er nevnt.

I kapittelet om jordbruk, refereres det til en NIBIO rapport nr. 85, 2017 med fire tiltak. Dette er en meget omdiskutert rapport som blant annet har blitt tilbakevis som faglig ukorrekt fra NMBU og fagfolk i NIBIO. Av den grunn bør heller kommunen referere til den partssammensatte rapporten fra 2016 som lister opp en lang rekke med tiltak. De fleste av tiltakene kan jordbruket gjøre noe med selv, og er i tillegg gode agronomiske tiltak. Her er lenke til den rapporten:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/416c222bde624f938710ff36751ef4d6/rapport-landbruk-og-klimaendringer---rapport-fra-arbeidsgruppe-190216.pdf>

I alle analyser av utslippene fremover vil de fleste sektorer kunne bli utslippsfrie en gang i fremtiden, men ikke jordbruket. Det er fordi utslippene kommer fra naturen selv, og det vil alltid være noen utslipp forbundet med matproduksjon.

Jordbruket forhandler nå med norske myndigheter om hvordan jordbruket skal bidra med klimatiltak (både økt opptak og reduserte utslipp) frem mot 2030. Her ønsker jordbruket å løfte frem gode agronomiske tiltak som reduserer utslipp og gjør jordbruket mer klimarobust. Det er naturlig at det vil komme flere statlige virkemidler som vil stimulere til gode klimatiltak i jordbruket.

Mange næringsaktører innenfor jordbruket er i gang med å utvikle en klimakalkulator på gårdsnivå som ventes i løpet av 2019. Vi har stor forventninger til kalkulatoren og det er positivt at den nevnes i planen.

Vi vil i tillegg gi honnør for at det er laget en ROS-analyse for klimatilpasning.

Vi tillater oss å foreslå følgende to tiltak i Klima- og energiplan 2018-2028.

- 1) I løpet av perioden skal kommunen initiere et mulig samarbeid med andre kommuner om et regionalt Klimasats-prosjekt for jordbruk/skogbruk med mål om å redusere utslippene fra jordbruket og øke verdiskapningen innenfor den sirkulære bioøkonomien. Kommunene kan søke økonomisk støtte fra Miljødirektoratet til et slik prosjekt. Erfaring fra tilsvarende prosjekt kan hentes fra Fagrådet for Landbruket på Hadeland og Klima – Østfold som har prosjekter på klimasmart jordbruk.
- 2) De kommunale virksomhetene bør etterspørre lokal sesongbasert mat.

Med vennlig hilsen

Søndre Land bondelag



## Søndre Land

### Uttalelse fra Søndre Land SV på Forslag til Klima og Energiplan for Søndre Land kommune 2018– 2028

Vi viser til Søndre Land kommunes oversendelse av forslag til kommunedelplan for klima og energi 2018–2028. Søndre Land SV har følgende kommentarer til planen:

#### Generelt

Det er lagt ned et stort arbeid med planen og det kommer frem mye viktig og relevant kunnskap for at Søndre Land kan gjøre godt klimaarbeid i årene fremover. Generelt mener vi at planen er for omfattende med mye fokus på nasjonale og regionale føringer. Vi foreslår at det lages en kortversjon av planen med fokus på forhold i Søndre Land. Det viktigste i en Kommunedelplan for klima og energi er å vise hvordan man skal redusere klimagassutslipp og energiforbruk i Søndre Land, samt hvordan Søndre Land-samfunnet skal tilpasses konsekvensene av klimaendring. Planen skal være et verktøy for at innbyggere og den kommunale driften i Søndre Land enklere skal være rustet til omstillingen til lavutslippssamfunnet.

Planen mangler tabeller og figurerer, noe som er svært uheldig: Dette er nødvendig for å illustrere planen og bidra til at den blir mer lettlest. En tabell over tiltak som inneholder hvem som er ansvarlig, anslått kostnad (høy, middels, lav) og potensiell klimaeffekt (usikker, lav, middels høy) samt forventet framdrift (år), er vanlig å ha med i en slik plan i sammenlignbare kommuner.

#### Kommunedelplanens hovedmål burde forenkles, og vi foreslår:

1. Gjennom tiltak for reduksjon av energiforbruk og klimagassutslipp skal Søndre Land kommune i egen organisasjon bidra til omstilling til lavutslippssamfunnet og stimulere til at tilsvarende utvikling skjer i kommunesamfunnet.
2. Søndre Land-samfunnet skal være forberedt på og tilpasses klimaendringene. Videre er det tenkt at hovedmålet skal sette ambisjonsnivået for klima- og energiplanarbeidet i kommunen. Det er i planen konkretisert egne delmål innenfor fem tema-/ sektorområder. Vi mener generelt at disse delmålene er vage og lite

forpliktende. Flere delmål begynner med at delmålet skal «vurderes» gjennomført eller utredes, noe som ikke kan sies å være tilfredsstillende for å bidra til den omstillingen som faktisk kreves for å oppnå lavutslippssamfunnet. Vi anser delmålene som den viktigste delen av planen, og disse må løftes frem og synliggjøres i en figur/tabell. Vi har tatt for oss de fem delmålene og konkretisert punktene vi mener er for lite forpliktende, samt lagt til noen punkter:

#### 1: Kommunal bygningsmasse

2. Utrede effektstyring i større bygg. Installasjon gjennomføres dersom det er anbefalt i utredningen.
4. Kjelanlegg på Hovli og Fryal/ Søndre Land ungdomsskole fases ut innen 2022 og konverteres til energiopptak gjennom varmeveksler ved Randsfjorden.
5. Ved rehabilitering og bygging av nye skoler og barnehager installeres solceller eller solfangere.
6. Det skal i planens periode bygges minimum et kommunalt bygg med «utslippsfri byggeplass».
7. Det søkes om støtte fra Klimasats om bruk av massiv tre på Hovlitunet.
8. Minst en kommunal bygning skal bli Miljøfyrtårn pr. år.

#### 2: Teknisk drift

5. Gatelys og lysløyper skal benytte LED pærer. Det skal søkes støtte fra Klimasats.
9. All belysning i kommunale bygg skal benytte LED-pærer.
10. Alle kommunale bygg og virksomheter skal kildesortere eget avfall.
11. Det skal stilles krav om effektive systemer som sikrer og dokumenterer kontroll med- og sporbarhet for avfall for Horisont IKS og andre renovasjonsselskaper benyttet av kommunen.

#### 3: Landbruk

##### 3.1 Skog

4. Det utarbeides en klimavennlig skogbruksplan for kommuneskogen. Det søkes om støtte fra Klimasats.
5. Grøftede myrer i kommunal skog restaureres. Restaurering av myr bidrar til redusert flom og lagrer karbon.

##### 3.2 Jordbruk

1. SMIL søknader knyttet til tiltak for å forhindre avrenning fra jordbruket prioriteres.
5. Kommunen skal stimulere til at flomutsatte arealer dyrkes med gress.
6. Det skal stimuleres til etablering av fangdammer, dammer og åpning av bekker i jordbrukslandskapet.
7. Det skal i langt større grad gjennomføres samarbeid med nabokommuner om miljøtiltak i jordbruket.

#### 4. Trafikkutslipp

Ingen merknader.

#### 5. Øvrig

- Fortette eksisterende by- og tettstedsområder og redusere utbyggingen av landbruks,
- natur- og friluftsområder. Nedbygging av jordbruk- og skogbruksarealer skal ha en nullvisjon.
- Arbeide for en nullvekst i personbiltransporten, og i økende grad tilrettelegge for transportformer som gange, sykkel og kollektiv.

#### Andre forslag

1. I kapittel 4 Landbruk, under punkt 4.5.1 Skog **strykes følgende avsnitt:**

«Vi sier Søndre Land «gror igjen»: Mye produktive arealer i bygda, randarealer, gjengrodde små åkerlapper og beiter kunne erstattes med produktive lauvskoger til nytte for både for klima, kulturlandskap, utsikt og verdiskaping.»

Vår **begrunnelse** for å stryke avsnittet:

Grasarealer kan inneholde mye karbon, som er viktig for klima og karbonsyklus. Karbonbinding i jord vurderes ofte bare på overflatelaget, og det foregår nå forskning på at mye karbon også bindes i dypere jordlag under eng og beitedyrking, og at denne karbonbindingen er avhengig av jordbruksmetoder. I tillegg er karbon i jorda viktig for å opprettholde gode avlinger. Å fremme karbonbinding i jord kan i tillegg ha en positiv klimaeffekt i seg selv. Dette er tiltak som vil kunne være med å gi en mer bærekraftig og klimatilpasset matproduksjon i framtida. Skogplanting på eng og beitemarker er også uheldig å anbefale i en jordbrukskommune.

2. Det ønskes ikke gjødsling av skog i Søndre Land.

Vår begrunnelse:

Tilførsel av nitrogen på natur er regnet som en av de største truslene i verden mot biologisk mangfold.

«Basert på eksisterende kunnskap er det høyst sannsynlig at en storstilt skoggjødsling med nitrogen i Norge vil ha svært negative konsekvenser på naturen, særlig der tålegrensene for Nitrogen allerede er overskredet. I tillegg setter vi spørsmålsteget ved den reelle klimagevinsten ved et slikt tiltak, da N-gjødsling vil kunne øke utslipp av klimagassen N<sub>2</sub>O som er 300 ganger kraftigere enn CO<sub>2</sub>».

«Vår konklusjon er derfor at en storstilt, målrettet gjødsling av norske skoger ikke er et akseptabelt tiltak for å bedre klimaregnskapet». (Aarrestad 2013).

### 3. Fyrtårnprosjekter

- Klimavennlig skogbruksplan for kommuneskogen
- Omlegging til klimavennlig mat, reduksjon av matsvinn
- Samkjøringskampanje
- Byggematerialer i nye Hovlitunet
- LED i alle Lysløyper
- LED i alle gatelys
- LED i alle kommunale bygg
- Klimasmart utvikling av landbruket
- Solceller/solfangere på kommunale skoler

Dokkadeltaet Våtmarkssenter AS er eid av kommunen og har erfaring med å søke prosjektmidler fra blant annet Klimasats. Det oppfordres til nærmere samarbeid med Våtmarkssenteret om prosjekter.

Det forventes at alle ansatte i kommunen skal spre gode holdninger om klima og kildesortere, og tjenestereiser og arbeidsreiser skal bli mer miljøvennlige.

Det skal arbeides for å redusere forbruk, kildesortere og redusere matsvinnet fra måltider innen Søndre Land kommunes organisasjon. Andelen av økologiske matvarer skal økes, og alle innkjøp av kaffe, te, bananer, kakao og drikkesjokolade skal være etisk merkede produkter. Vi skal i størst mulig grad benytte oss av lokale råvarer. 30 % vektning på klima og miljø ved alle anskaffelser.

Vedr. videre saksbehandling.

Søndre Land SV vil påpeke viktigheten av at den endelige planen som legges frem til politisk behandling må inneholde konkrete tiltak og prosjekter som gir grunnlag for å søke klimasatsmidler.

Vennlig hilsen

Søndre Land SV  
Wenche Enger  
Leder

Kilder

Aarrestad, P.A., Bendiksen, E., Bjerke, J.W., Brandrud, T.E., Hofgaard, A., Rusch, G. & Stabbetorp. O.E. 2013. Effekter av treslagsskifte, treplantning og nitrogen gjødsling i skog på biologisk mangfold. Kunnskapsgrunnlag for å vurdere skogtiltak i klimasammenheng. – NINA Rapport 959. 69 s.

Jens A. Mørch  
Kommuneoverlege  
Søndre Land kommune

Hov 18.11.19

## Høringsvar på Klima og Energiplan 2018 – 2028 Søndre Land kommune.

Undertegnede er kommuneoverlege, og delegert ansvar og myndighet i hht Folkehelseoven (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29?q=Folkehelseoven>) – kap 4 , og Forskrift om Miljørettet Helsevern. (<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-04-25-486>)

Formålet med forskriften framgår av §1

### § 1. Formål

Forskriftens formål er:

- a) å fremme folkehelse og bidra til gode miljømessige forhold,
- b) å sikre befolkningen mot faktorer i miljøet, blant annet biologiske, kjemiske, fysiske og sosiale, som kan ha negativ innvirkning på helsen.

Klima og Energiplan vil derfor være et viktig bidrag til kommunens intensjoner og arbeide med å sikre god folkehelse i hht dette lovverket også .

### Generelle kommentarer:

Planutkastet er omfattende og grundig særlig på grunnlagsmaterialet. Den synliggjør mangfoldet i klimautfordringer som kommunene enten må forholde seg til - bl.a i beredskapssammenheng ( div. konsekvenser av klimaendringer), men også påvirke – bl.a gjennom å sørge for ROS analyser og konsekvensutredninger reguleringsplanarbeide, og virksomhetsetableringer. Kommunens ansvar for å drive holdningsskapende arbeide, samt være selv et klima forbilde (bl.a sørge for Miljøfyrtårn sertifisering) er gjort tydelig i kapitlene 4.8, 4.9 og 4.10. Det er følgelig godt å kunne ha så tydelige markering av kommunens også strategiske ansvar for miljø og klima å vise til.

Kommuneoverlegen, og ingeniørene ved Gjøvik Region Helse og Miljøtilsyn IKS. ([www.ghmt.no](http://www.ghmt.no)) - som er delegert tilsynsmyndighet etter gjeldende forskrift - kommer regelmessig i kontakt med saker der personer opplever sin helse negativt påvirket av menneske-/virksomhetsskapt klima og miljø forhold. I tillegg til globale klima perspektiver, så er nettopp negativ helsepåvirkning en av de sterkeste insitamentene for å iver sette miljø-bevarende tiltak.

Følgelig må det anmerkes kritisk at planen bruker ikke begrepet folkehelse, eller har noen henvisning til folkehelseperspektivet. (se vedlagt bilde på slutten av høringsvaret.). Helse blir kun nevnt der man siterer fra Lov om rett til miljøinformasjon (kap 4.10 – s. 25 ) -

Det har vært en nasjonal føring at Folkehelseperspektivet skal være vurdert og synliggjort i alle planer.

Det vil være en styrke for en plan som skal være førende for kommunens ansvar mht så viktige



prioriteringer, at også hensynet til helse og folkehelse synliggjøres som en av flere viktige grunner til å ha en slik plan. Å unnlate å nevne folkehelse, vil være en kritisk mangel.

## Kapittel spesifikke kommentarer:

### Kapittel 3 - Utslipp av Klimagasser.

Til orientering, og som kan/bør tas med som del av SLK sin klima/miljøovervåkings svært nye mulighet er deltagelse i Miljødirektoratets overvåkings og varslingstjeneste for lokal luftkvalitet.

[http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Luft/Lokal\\_luftforurensning/Varsling-av-lokal-luftkvalitet/Testing-av-varslingstjenesten-for-lokal-luftkvalitet/](http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Luft/Lokal_luftforurensning/Varsling-av-lokal-luftkvalitet/Testing-av-varslingstjenesten-for-lokal-luftkvalitet/) .

Foreløpig har ikke SLK noen egen målestasjoner, og kan følgelig ikke selv bidra med måledata. Dette burde likevel være en intensjon i klima og miljø plan, at SLK selv sørger for å ha mulighet/teknologi for å overvåke eget klimaregnskap. (kfr også kap 4.3 – understrekning) samt 12.2 og 12.4  
Kommunelegen er for øvrig oppnevnt som kommunens kontaktperson for tiltaket - en understrekning av at klima og miljø har både folkehelse- og individhelseforankrede perspektiver. (kfr generelle kommentarer ).

### Kapittel 4 – Miljøforhold og utfordringer i Søndre Land.

I kapittel 4.4 Arealforvaltning, så er noe av dette område berørt i de generelle kommentarer (ROS analyser og konsekvensutredning.

#### Kapittel 4.5

##### I kapittel 4.5.1 Skog

er det i siste avsnitt vist til at NTP (Nasjonal Transport Plan) har vedtatt å ikke legge ned Valdresbanen. Dette er upresist, etter som de kun har nøyd seg med å IKKE vedta å legge ned Valdresbanen. De viser heller til behov for ytterligere utredning av sidebaner – og deres verdipotensiale:

2 Jernbaneløst prioritert verkøy ved fornyelse

*Sidebaner VEDLIKEHOLDSETTERSLEP – VEDLEGG 4 | SIDE 8*

*NASJONAL TRANSPORTPLAN 2018-2027 | STRATEGI- OG ANALYSEFASEN*

*Når det gjelder sidebaner henvises det til: Arendalsbanen, Brevikbanen, Flåmsbanen, Numedalsbanen, Tinnosbanen og Valdresbanen. Det er prosjektet for "Sidebanene og deres framtid" som vil gjøre en utredning på behovet for disse. Flekkefjordbanen, Valdresbanens nordre del og Numedalsbanens nordre del er også anbefalt i prosjektet selv om disse ikke inngår i det nasjonale nettet, se "NTP 2018-2027 - Prosjektark for utrednings- og analyseoppgaver: Sidebanene og dere framtid", jamfør referanse 8. Kulturminner i tilknytning til sidebaner dekkes gjennom deres behov.*

##### Kapittel 4.5.2 Jordbruk:

Jordbruk så mangler åpen brenning av halm- og rydningsvirke i opplisting av eksempler på prosessutslipp (innledning til kapittel), samt i kule-punkts listen av klima og miljøutfordringene knyttet til jordbruket. Den blir nevnt i annet avsnitt side 22 - men igjen mangler påpekning av helseperspektivet som en del av jordbrukets ansvar for å adressere deres miljø- og klimautfordringer . Forskriftsregulering av åpen brenning kommer jeg tilbake til.

##### Kapittel 4.8 Miljøutfordringer i Søndre Land.

Jeg vil berømme planen for å påpeke så tydelig holdninger som en vesentlig miljøutfordring. Det er dog like fullt «en ubehagelig sannhet» at den utfordring som beskrives forekommer også i politiske beslutningsfora, i tillegg til kommunal administrasjon og innbyggere generelt.

Dette moment blir riktignok nevnt i neste avsnitt der KS program blir sitert, og kan rettferdiggjøre

endringen i siste setning i foregående avsnitt.

I Kapittel 4.9 blir det kollektive ansvar - kommunen som helhet – godt beskrevet.

#### **Kapittel 4.10. Holdningsarbeid.**

Skolen blir framholdt som en naturlig og viktig arena for å tilføre kunnskap og holdninger. For befolkningen for øvrig, vil det å gjøre mer kunnskap tilgjengelig bidra til å endre holdninger hos de som ønsker det – og som oppsøker den.

Lokal forskrift om Åpen brenning m.v er en anledning gitt til kommunen der man ønsker en mulighet for strengere regulering av praksis f.eks bråtebrenning og brenning av hageavfall som ikke er tilstrekkelig regulert i Forurensningsloven, eller Brannforskriften

(<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-12-17-1710>).

Søndre Land kommunestyre har valgt å ikke vedta lokal forskrift ( som en av få kommuner også i region ), men i stedet bedt administrasjonen forsøke holdningsskapende tiltak, ved bl.a å sende ut brosjyre med anbefalinger. (kapittel 5 pkt 17). Dette tiltak har både klima, miljø og helseperspektiver. Men gir ingen sanksjonsadgang, utover henstilling til å slutte med brenning som er til sjenanse.

Under Holdningsarbeide ønsker jeg derfor å spille inn at kapittelet kan vise til at kommune har en opsjon på å innføre lokal forskrift ( f.eks. åpen brenning ) for å regulere aktivitet som medfører ulempe for miljø og helse, der holdningsskapende tiltak ikke har gitt ønsket/tilstrekkelig resultat.

#### **Kapittel 10 RosAnalyse og Beredskapsplan.**

I nest siste avsnitt vises til at «Planbehov, utredningsbehov og tiltak for tilpasning for fremtidige klimaendringer bør derfor være en del av vurderingene som gjøres i strategiarbeidet.»

Her anbefales imperativformen «SKAL derfor være», ettersom å ikke ta disse hensyn, kan kommunen måtte stå til ansvar for skader som følger av å tillate boligbygging i flom og /eller skredutsatte områder.

I siste avsnitt vises til at SLK er i ferd med å revidere kommunens beredskapsplan. Jeg har forstått at det revideringsarbeidet det vises til er avsluttet. Konsekvenser av klimaendringer er vesentlig mer påaktet i risiko og sårbarhets analysene, og dermed også beredskap.

#### **Kapittel 14. Mål og tiltak.**

Det er veldig positivt satt opp svært konkrete mål , og ansvaret er plassert . Noen er konkrete operative tiltak, og det er også listet opp en rekke strategiske tiltak.

Imidlertid vil jeg innvende mot at skolen alene skal ha ansvar for delpunkt 6 der man tilsynelatende sidestiller tiltak for å øke befolkningens kunnskapsnivå med det å ha fokus på å bygge kunnskap og engasjement blant barn og unge. Samtidig er det viktig å sikre en synergi mellom skole og samfunnet for øvrig mht holdningsskapende tiltak.

Som et konstruktivt forslag , for å bidra til å rette opp dette høringssvars hovedinnvending til planen– at Folkehelse ikke er nevnt noe sted i utkastet , er at delpunkt 6 to deles:

*«6. Søndre Land skal gjennomføre holdningsskapende tiltak, ved å heve befolkningens kunnskapsnivå om miljø og klima, også i et folkehelseperspektiv.»*

*Ansvar: Kommunalsjef/folkehelsestrateg\* og Kommuneoverlege.»*

(\*Fokhelsestrateg er en funksjon tillagt en av kommunalsjefene , med særlig ansvar for å ha etterse kommunens

folkehelseiltak – bl.a gjennom Folkehelsekomiteen.)

«7 (tidl 6.) . Søndre Land skal ha særlig fokus på å heve kunnskapsnivå om miljø og klima, samt bygge engasjement blant barn og unge.

Ansvar : Skoleledelse»

Med vennlig hilsen

Jens A. Mørch  
kommuneoverlege.

Vedlegg: illustrasjon av sammenheng mellom luftkvalitet og Folkehelse.

## 2) Luftkvalitet som folkehelseutfordring

- Negative helseeffekter forekommer normalt i norske byer og tettsteder på grunn av luftforurensning, ifølge Folkehelseinstituttet.
- 98 % av alle europeere som bor i byer er eksponert for helseskadelig luftforurensning, i følge Verdens helseorganisasjon.

[http://who.int/social\\_determinants/publications/health-policies-manual/hiAP\\_Infographic.pdf?ua=1](http://who.int/social_determinants/publications/health-policies-manual/hiAP_Infographic.pdf?ua=1)



Et generelt mønster er at lavere sosioøkonomiske grupper utsettes for større helserisiko på grunn av luftforurensning.

[http://www.euro.who.int/\\_data/assets/pdf\\_file/0008/78069/E93670.pdf](http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/78069/E93670.pdf)

Kan vi ha det sånn?

Hvordan kan regionalt nivå bidra til bedre luftkvalitet, spesielt for de som er mest utsatt?

Kilde: <https://www.regjeringen.no/contentassets/3556e19151104a2a8294a84ce40774fa/fadum.pdf>

**Til:** Anette Sand; Lars Harald Weydahl

**Emne:** SV: Innspill til klimaplan i Søndre Land - flere Folkemøter ala det på Lands museum 6.11.18

Hei Anette.

Det bør være et viktig og relevant innspill. Det stor forskjell i klimaavtrykk på de forskjellige isolasjonsmaterialene, hvorav noen faktisk har et negativt avtrykk, dvs at de fungerer som CO2-lagring. Tiltak bør også vurderes ut fra hvor mye effekt de gir i forhold til investering; ofte kan små, enkle tiltak være mye mer effektive i forhold til investering og inngrep, enn større.

Jeg tror at det er fint om du spesifiserer ansvarlig til bygningsvernrådgiver ved Randsfjordmuseet/Land museum

Vennligst

Lars

Vennlig hilsen  
Lars Stålegård

Bygningsvernrådgiver

**Seksjon FDV**

[www.randsfjordmuseet.no](http://www.randsfjordmuseet.no)

**Randsfjordmuseet AS**

Kongevegen 92 | 2770 JAREN

**M 95 99 28 48 / 45 86 39 15**

*Hadeland Folkemuseum | Lands Museum | Hadeland Bergverksmuseum | Kvitilbu Utmarksmuseum*

**Fra:** Anette Sand <[Anette.Sand@sondre-land.kommune.no](mailto:Anette.Sand@sondre-land.kommune.no)>

**Sendt:** 21. november 2018 12.40

**Til:** Lars Harald Weydahl <[LarsHarald.Weydahl@sondre-land.kommune.no](mailto:LarsHarald.Weydahl@sondre-land.kommune.no)>

**Kopi:** Lars Stålegård <lars.stalegard@randsfjordmuseet.no>

**Emne:** Innspill til klimaplan i Søndre Land - flere Folkemøter ala det på Lands museum 6.11.18

Jeg spiller inn til Klima- og energiplanen i Søndre Land kommune følgende forslag:  
Planen bør ha med et punkt om informasjon ut om klimavennlig isolering av både gamle og litt nye hus.  
Jeg vil foreslå at ansvarlig for info bør være Randsfjordmuseene ved Land museum og kommunen.  
Hva sier du til det, Lars Stålegård?

Mvh

Anette C. Sand  
Privatperson.